

ŞİİRE YANSIYAN SANTİMANTALİST TAVİR (ABDULLA ŞAIK ÖRNEĞİ)¹

Reflection Of Sentimentalist Tone In Poetry (The Example Of Abdulla Şaiq)

Prof.Dr. Ali EROL

Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye

ÖZET

19.yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başları, Azerbaycan kültür ve edebiyat tarihi açısından son derece aktif ve somut ve adımların atıldığı bir dönemi ifade eder. 1905 yılında ilan edilen manifestonun yarattığı hürriyetçi atmosfer, matbuat ve edebiyat dünyasına dinamik bir devinim kazandırır. Ancak kısa bir süre sonra yaşanacak olan "Stolipin Faciası" bu coşkunluğu hezimeteye dönüştürür. Büyük bir hayal kırıklığı yaşanır, yazar psikolojisi alt üst olur. Böylece Azerbaycan edebiyatında bazen bedbin, bezgin ve bitkin bazense gelecek umudu içerisinde son derece iyimser ruh hallerinin, duygu ve temayüllerin yaşandığı bir dönem başlar.

Azerbaycan romantik edebiyatının da karakteristiğini oluşturacak olan bu temayülün önde gelen isimlerinden birisi Abdulla Şaik Talıbzade'dir (1881-1959). Şaik'in şiir kronolojisi incelendiğinde, aldanmışlık psikolojisi içerisinde kimi zaman santimantalizme varan bu melankolik tavrı görmek pek mümkündür. Nitekim "Niye Uçdu?", "Bir Quş", "Bir Necme" gibi şiirlerinde karamsar bir tavrı görülürken "Sonbahar", "Parçalar", "İreli", "Fidan" gibi çalışmalar gelecekte ümitli bir şair profili ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada devrin siyasi ve sosyal şartlarına bağlı olarak değişen yazar psikolojisi, Şaik örneği ile incelenecektir. Araştırma, metin örnekleri ile neden-sonuç ilişkisi içerisinde yürütülecektir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Edebiyatı, Abdulla Şaik, Edebiyatta Santimantalizm.

ABSTRACT

The second half of the 19th c and the beginning of the 20th c was marked by dynamic and vivid steps in Azerbaijani cultural and literary history. Particularly the atmosphere set by the Independence Manifest of 1905 invigorated the publishing and literary world. Nevertheless the Tragedy of Stolypin followed soon and those developments went in defeat. The despair upset the author's psychology. Thus a melancholic period, in which pessimistic, weary and tired points of view alternated with the optimistic and expectant, started in Azerbaijan literature.

This undertone, which is the characteristics of Azerbaijani romantic literature, was pioneered by Abdulla Şaik Talıbzade (1881-1959). When Şaik's poetry chronology is studied it is possible to note the melancholic attitude extending to sentimentalism which resulted from his deception. In fact his poems such as "Niye Uçdu?", "Bir Quş", "Bir Necme" reflected a pessimistic point of view whereas others such as "Sonbahar", "Parçalar", "İreli", "Fidan" portrayed a poet full of hope for the future.

This paper focuses on the author's psychology changing according to political and social conditions with the example of Abdulla Şaik. Samples from texts are analysed in cause and effect relationship.

Key words: Azerbaijani poetry, Abdulla Şaik, Poetry and Sentimentalism in Literature

1. GİRİŞ

Sosyal ve siyasi kaygılardan kaynaklanan duygu yoğunluğu şiirdeki santimantalist tavrın nedenlerinden birini teşkil eder. Avrupa'da nasıl ki Fransız İhtilali'nin yarattığı marazi, bıkkın ve bezgin psikoloji Romantizm'e yol açtı ise Azerbaycan'da da belirsiz siyasi ve sosyal süreçler ifrat ve tefrit noktaları arasında savrulan zıt duygu ve temayüllere neden olmuştur.

Azerbaycan'da söz konusu siyasi ve sosyal sürece bir sanat ve kültür adamı olarak tanık olan isimlerden birisi Abdulla Şaik'tir. O yıllarda şair, sosyal ve siyasi hayatın aksettirildiği edebî çalışmaları ile toplumun duygularına tercüman olmuş, daha ilk şiirleri ile birlikte toplumsal tahribata neden olan mevcut düzene başkaldırmış, halkının dertlerini paylaşmıştır. Ancak mevcut siyasi belirsizlik, bu çalışmalarda iyimser ve karamsar duyguların yol açtığı ikilemlere neden olmuştur ki

¹ Bu makale yayımlanmamış lisansüstü tezlerden üretilmiştir. .

şairin şiir kronolojisi değerlendirildiğinde, aldanmışlık psikolojisi içerisinde kimi zaman santimentalizme varan bu tavrı görmek mümkündür.

Bilindiği üzere Azerbaycan'da siyasi, daha çok da ekonomik nedenlere bağlı olarak 19. yy'ın sonlarında başlayan ve 1905'e gelindiğinde had safhaya ulaşan kalkışmalar, Çar tarafından ilan edilen manifesto ile sona erdirilmiş, geçici de olsa, ülkede nispeten hürriyetçi bir atmosfer oluşmuştur. Ancak 1906'da birinci, bir yıl sonra da ikinci meclisin feshedilmesi manifestonun aslında bir aldatmacadan öte anlam taşımadığını ortaya koymuştur.

Bu dönemde, birçok kültür ve sanat adamı gibi, demokrasi adına aydınlık bir gelecek beklentisi içerisinde girecek olan Abdulla Şaik, uğradığı hayal kırıklığı sonucunda melankolik temayüller göstereceği büyük bir infial yaşamıştır. Yaşadığı çelişkinin kaynağını ileriki yıllarda "Çarizmin hile olarak işlediği bu tedbirleri men o zaman büyük xeyirxahlıq kimi qebul étdim" (Şaiq,1978:179) şeklindeki sözleri ile açıklayacak olan Şaik'in bu itirafı, aynı zamanda çağdaşı pek çok ismin duygularına da tercüme niteliğindedir.

Yukarıda söz ettiğimiz siyasi gelişmelere bağlı olarak ve devrin genel temayülüne de uygun bir şekilde "toplum için sanat" düşüncesine yönelecek olan Şaik, o yıllardaki mevcut tabloyu "Hatıralar"ında şu sözleri ile özetler. "Efsus ki bu azad ve bextiyar günlerin ömrü az oldu. Xalqları ağır boyunudurq altında ezmeye alışmış çar Rusiyası'nın müveqqeti vérmış olduğu azadlıq yérine yéne de istibdad kabusu çökmeye, tezyiq ve tehdid bütün qüvvetile hâkim olaraq, boğucu ve ezici qanatlarını üzerimize sermeye başladı. Şen ve azad heyatımız söndü, diller bağlandı, qelemler susduruldu." (Şaik,1978: 357).

Bu yıllardan itibaren, Şaik, insanların temel hak ve hürriyetlerini baskı altında tutan rejime karşı duyduğu öfkeyi çalışmalarına yansıtır. "Bir Quş", "Niye Uçdu?", "Veremli Heyat", "Bir Necme" gibi şiirleriyle, hazmedemediği haksızlıklar karşısındaki bunalımlarının nedenlerini verir.

"1905-ci il İnqilabından sonra ölkeni bürüyen irticanın aleyhine yazılmışdı." (Şaiq, 1978: 286) açıklaması ile yayınladığı "Niye Uçdu?" adlı şiiriyle, üzerlerinde oynanan oyunlara karşı ilk tepkilerini vermeye başlayacak olan şair, söz konusu çalışmasında, meclisin kapatılarak her türlü hürriyete son verilmiş olmasını büyük bir hilekârlık olarak değerlendirmiş, ancak baskılar karşısında, beklentilerinin ayaklar altına almış olmasını büyük bir eziklik ve çaresizlik içinde kabullenmek zorunda kalmıştır.

Başlangıç açısından istibdat karşısında, daha çok bireysel ıstıraplarını dile getiren Şaik, bazı siyasi entrikaları farketmeye başladıkça, mevcut tabloyu toplumsal bir mesele olarak ele almaya başlamıştır: "O zaman men de esrimin şairleri kimi uçurmuş olduğumuz sévimli azadlığı ve başımız üzerinde bizi qamçılamaqda olan istibdad bayqşunu şé'rlerimde, eserlerimde terennüm ve tesvir éderek 'Niye Uçdu?', 'Zamanın İnqilabçılarında', 'Yad Et!', 'Her Şey Köhne', 'Hamımız Bir Güneşin Zerresiyik' ve 'Simurg Quşu' serlövheli azadlığı terennüm éden geleceye böyük ümid besleyen şé'rlerimi yazdım." (Şaiq, 1978:183).

Ancak gelecekle ilgili ümitvar bir tavır sergilenen bu dönem ve sonrasında şair, tereddütlerinden tam anlamı ile sıyrılmayacaktır. Nitekim O'nun "Parçalar", "İyirminci Esre Xıtab", "Şikayetlerim", "Veremli Heyat", "Bu da Bir Şé'r-i Fani-yi Diğér" adlı çalışmalarında bazen isyankar bazense ümit dolu bir tavır görülür. Şaik mütereddid ruh halini ileriki yıllarda şu dizelerle ortaya koyacaktır:

Ümid, ye's arasında yuvarlanan könlüm

Meler içimde qırq bir rübab şeklinde (Şaiq, 1968:26).

Şaik bu yıllarda kendisi ile hesaplaşmaya, bir çıkış yolu aramaya başlar ki iç dünyasına dönerek bu istemediği gidişata karşı koyacağı tavır üzerinde muhasebelere yönelişini, adı konmamış bir şiirindeki şu dizelerde bulmak mümkündür:

Şübhe, tereddüdler meni boğmuşdu,

Birden-bire bayıldım.

Béynimde odlu şimşeqler doğmuşdu,

Son çaxışda ayıldım.

Can gözüyle bir de baxtım o göyler

Héc göründü gözümə.

Yalnız ağlım olmuşdu mənə rehber,

İnandım mən özünə.

Qüvvət duydum cılız bacağımda,

Qarşımda hep yeni yol.

Yeni odlü neğmə dodaqlarımda (Şaiq, 1968 :106)

Şaik'in bu yıllarda duygusal anlamda zıt temayüller göstermesinin başlıca nedeni 1905 Hürriyet Manifestosu'nun yarattığı hayal kırıklığı ve zaman zaman alevlenen mücadele fikridir. Nitekim ilk şaşkınlığın ardından sosyal ve siyasî tahlillere yönelecek olan şair, söz konusu hadiselerle akılcı bir tavırla yaklaştığında kendini daha iyi hissettiğini farkeder. Ebulfez İbadoğlu ondaki bu değişimi: "Derin müşahide aparmaq qabiliyyətinə malik olan Abdulla Şaiq, ictimai heyat hadisələrini izləyir və geleceyə olan ümidini kəsmirdi." (İbadoğlu : 24Fevral 1971) şəklindəki sözləri ilə vurğulamaktadır. Zaten şairin aynı dönemde kaleme aldığı "Parçalar" adlı şiirinde, gelecekle ilgili zaman zaman oldukça iyimser bir psikolojiye ve müspet kanaatlere sahip olduğunu görürüz. Keder ve sevincin bir arada yaşandığı söz konusu şiirde, şairin geleceğe olan inancı daha da artar. Hatta bu dizelerde, baskı ve zulmün yakın bir zamanda son bulacağına kesin gözüyle bakılır:

İnanın, dostlarım, mənə inanın!

Bir zaman mehv olar bu istibdad!

Qalar ancaq bu zülmdən bir ad!

Utanın, indi zülmdən utanın! (Şaiq, 1968:15)

Aynı inancın, 1908 yılında kaleme alınan "Yad Et!" adlı şiirde de korunduğunu söylemek mümkündür.

Santimentalist tavrı ve melankoni Batı'da olduğu gibi Azərbaycan romantik şiirinde de ayırt edici nitelikler arasındadır. Ancak bu psikoloji çoğu zaman duygu dünyasına vurgu amacı taşımakta olup mutlak bir teslimiyetin ifadesi değildir. Nitekim Ebulfez İbadoğlu, Abdulla Şaik'in, her ne kadar zaman zaman gelecekle ilgili ümitlerini kaybetmiş bir görünüm sergilese de, tıpkı diğer romantikler gibi, hayata tamamen küsmediğini, mukavemet gösterdiğini ifade eder. Gerçekten de 1907'den itibaren hürriyet özlemi içerisinde yazdığı şiirlerinde daha çok gözyaşı döken şair, her şeye rağmen tam bir teslimiyet içine girmemiş, mücadelecı bir tavrı sergilemiştir. Özellikle 1910'dan sonra yeni bir ruh hali içerisinde istibdat yönetimine karşı sesini yükseltmeye, daha cüretkar bir tavrı sergilemeye başlamıştır. İleride kaleme alacağı "Heqiqet bizimdir, Zefər Bizimdir" adlı makalesinde, hürriyetin kutsiyetini ifade edecek olan şair, bağımsızlık olmadan, arzu edilen hayatın hiçbir şekilde elde edilemeyeceği kanatindedir (Şaiq, 20 Noyabr 1941).

Şaik'in yöneldiği pozitif bir ruh hali, onun 1910'dan sonraki şiirlerinde kendini daha açık bir şekilde hissettirmeye başlar. Çünkü bu yıllar, O'nun gelecek hakkında iyimser bir bakış açısı kazandığı yıllardır ve "Hamımız Bir Günəşin Zerresiyik", "Son Bahar", "Qış" gibi şiirlerde gelecekle ilgili oldukça renkli hayalleri olan biri olarak çıkar karşımıza. Diğer yandan bu dönem, beklenen değişim rüzgârlarının dalga dalga yayılmaya ve O'nun kendi dünya görüşünde önemli farklılıkların ortaya çıkmaya başladığı bir dönemdir. Çar hükümetine karşı başlatılan direnişin günden güne daha da güçlenmesi, ümitlerini kuvvetlendirir. Beklentiler doğrultusunda cereyan eden sosyal ve siyasî gelişmeler, halkına ve kendine olan güvenini artırır:

Sebr edin, ah, etməyin feryad.

Qehremanane bir zaman dayanın.

İnanın, siz de men kimi inanın.

Yox olar qar, boran, güneş de doğar. (Şaiq, 1968: 40)

Yine benzerî kanaatler, 1910 tarihli “Qış” adlı bir başka şiirde de, şu ifadelerle dile getirilir:

Dayanın qar-borana, fırtınaya, bir gün olar,

Qış biter, yaz yétişer, qemli buludlar da uçar (Şaiq 1968 :41).

Şaik’in pek çok çağdaşı gibi önce coşkun bir ruh haline büründüğü, sonra hayal kırıklığı yaşadığı ve ardından yine yeni bir mücadele azmine yöneldiği bir diğer hadise de Azerbaycan siyasî hayatında önemli bir yeri olan ve “Fevral Burjuva İnkılâbı” olarak da bilinen 1917 ihtilâli’dir. Şair bu hadisenin mahiyetini de ilk başlarda yeteri kadar anlayamamış, olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Hatta uzun zamandır büyük bir hasretle beklediği hürriyetin, bu ihtilâl ile elde edileceğine inanmış, ona sahip çıkmış, yazıları ile onu destekleme yoluna gitmiştir. Bu yaklaşım içerisinde 1917’de yazdığı “Xanimfendilere” adlı makalesiyle yıllardır süren zulmün son bulduğunu müjdeleyen şair, artık aydınlık günlerin geldiğini, “hürriyet perisi”nin yeniden doğduğunu, her yeri bir sevinç kapladığını vurgulayarak, söz konusu ihtilâlin, beklentiler adına son derece olumlu bir adım olduğunu ileri sürmüştür. Aynı makalesinde, ihtilâle birlikte temel hakların verileceği, millî menfaatler doğrultusunda çalışabilmek için her türlü imkanın sağlanacağı, millî meclislerin oluşturulabileceği konusundaki müspet kanaatlerini dile getirecek olan Şaik, ilk intibaları çerçevesinde, bu ihtilâli, Azerî toplumu adına gerçek bir kurtuluş olarak değerlendirmiştir (Şaiq,1977: 125-126).

Ne var ki, şairin büyük ümitlerle sahiplendiği bu gelişme de, tıpkı yıllar öncesinde olduğu gibi, tam bir hayâl kırıklığı ile sonuçlanır. Şaik, yine 1905 İhtilâli sonrası karamsarlığını yaşamaya başlar. Bolşeviklerin eşitlik vaadiyle iktidarı ele geçirdikten sonra uyguladıkları hilekâr politika, onu bir hürriyet şairi olarak bunalımlara iter. 1910’ dan itibaren beklenen değişimlerin kendini hissettirmesiyle hayata bağlanan şair, bu yıllarda ikinci kez hayal kırıklığına uğramanın verdiği eziklik içerisinde tekrar çelişkili bir ruh haline bürünür. Şaik, ileriki yıllarda kaleme alacağı “İlham Qaynağım” adlı şiirinde, bu dönemde yaşadığı tereddüt ve yalnızlığı şu mısraları ile tasvir edecektir:

Vurulduğum heqiqet meger ki, bir xeyalmiş,

Artırdı gündən-güne mende tereddüd, şübhe.

Déyirdim: ah o sévgi, inam, ümid yalanmış?

Dalğınlaşdırdım artıq aylar, iller kécdiqce.

Girdim cılğın rüzgarın xeyal kimi gözüne,

O boşluqlar yurdundan éndim bu yér üzüne. (Şaiq, 1968:104).

Bütün ümitlerin kırılmaya başladığı 1917 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan siyasî gelişmeler ve 1918’de Azerî vatanperverlerin Millî Şu’ra Hükümeti’ni kurmaları, Şaik’in yıllardır hasretini çektiği günlerin başlangıcı olur. Şair bu iki yıl içerisinde kaleme aldığı “Vetenin Yanıq Sesi”, “İntizar”, “Marş”, “Araz’dan Turan’a”, “Yeni Ay Doğarken” gibi şiirleri ile bütün Türk dünyası adına duyduğu hürriyet özlemini dile getirir². Ancak bu dönem oldukça kısa sürecek ve 28 Nisan 1920’de Kızıl Ordu’nun Bakü’e girmesiyle başlayan Sovyet Devri, şair için yeni arayışların başlangıcı olacaktır.

Abdulla Şaik bu yıllarda bir taraftan yeni devir ile birlikte kurulmaya çalışılan düzenin mahiyetini anlamaya çalışırken diğer taraftan geçmişte yaşadığı esaretin muhasebesini yapar. Bu tavır bir anlamda siyasî gelişmelerin, Çar döneminde uğranılan haksızlıkları aratmaması arzusunun bir ifadesi olarak da değerlendirilebilir. Nitekim Süleyman Rüstem bir vesileyle, onun bu yıllardaki barışçıl tavrını: “İlhamını iste’dadını, bütün heyatını öz xalgına, onun azadlıq uğrunda mübarizesine bextiyar bu gününe ve daha güzel geleceğine vemiş olan bir senetkar” (Talıbzade, 1981: 83) şeklindeki sözleri ile vurgulamaktadır. Şaik’in bu yıllardaki en büyük dileği, bir türlü aklından çıkaramadığı esaret yıllarının

² Sovyet Devri’nde yasaklanan ve şairin 2004 yılına kadar kitaplarında yer almayan ve ilk kez tez çalışmamızda yer verdiğimiz bu şiirleri, Kamal Talıbzade’nin özel arşivinden temin ettik.

bir daha asla yaşanmamasıdır. Bu dilek, 1921’de kaleme alınan “Üsyan Et!” adlı şiirde şu dizeler ile ifade edilir:

Yıxıl ki, insanlıq sévinsin, gülsün!

Gözümüz bextiyar bir dünya görsün!

Azadlıq her yerde hökmünü sürsün!

Başına bir zefer çelenqi hörsün! (Şaiq, 1968:77)

Şaik’in Sovyet Devri’nin bu ilk döneminde, geçmişle gelecek üzerine yaptığı söz konusu muhakemeler 1930’lara kadar sürmüştür. Ancak bu yıllardan itibaren edebiyat, gerçek amacından saptırılarak, komünist ideolojinin propaganda vasıtası haline getirilir. İlk yıllarda, verilen vaatlere istinaden yazdığı “Şerq Gözeline”, “Biraz da Ateş Qat”, “Emekçi Qadınlara”, “Üç Lövhe”, “Genc Müellimlere”, “İlham Qaynağım”, “Oktyabr” gibi şiirleri ile, yapılan yeni düzenlemeleri destekleyen şair, yeni bir aldatmaca ile karşı karşıya olduğunu anlamaya başlar. Türk ve Müslüman toplumlara uygulanmaya başlanan baskıların giderek şiddetini artırması tepkisine neden olur. Nitekim bu tepkiler üst yönetimi rahatsız edecek ve 1932’de öğretmenlik görevine son verilecek, ders kitapları yasaklanacaktır³. Şaik’in bu yıllarda kaleme aldığı “Gemirik”⁴ adlı şiir de, onun dönem hakkındaki kanaatlerine, izaha gerek kalmayacak bir açıklık getirmektedir:

Hakimdi yere, göye qaranlıq!

Qurmuşdu boran, qasırğa xanlıq!..

İnlerdi heyat ile tebiet,

Oynardı ölüm, zülüm, felaket.

Her yan uçurum, soyuq, ayaz, don.

Vérmişdi heyata sanki bir son⁵

Yine aynı kaygılar nedeni ile adı ve tarihi yazılamamış ve yayınlanmamış olan bir başka şiirde de, dönemin genel havası, benzer izlenimler dahilinde verilmektedir. Şaik’in, devrin hâkim zihniyetleri tarafından örtbas edilmiş olan, hatta söz konusu endişelerinden dolayı uzun yıllar saklamak zorunda kaldığı⁶ bu çalışmalarda “her yanı sarmış olan korku, kin ve öfkeden, baskı ve zulümden” şikayet vardır.

Abdulla Şaik’in bu iki şiiri, 1937’ yılında, Stalin’in özellikle Türk ve Müslüman toplumları üzerindeki baskılarını artırdığı yıllarda kaleme alınmıştır. O yıllarda ve sonrasında yayınlanamamış olan bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere, O’nun, Sovyet Devri’nin başladığı ilk yıllardaki ümitleri zamanla yerini tam bir hayal kırıklığına bırakmış, şair tekrar hürriyet özlemini dile getiren şiirler yazmaya başlamıştır. Üstelik bu arayış uzun bir süre devam etmiştir. Çünkü 1940-1944 yılları arasında kaleme alınmış olan bazı şiirlerde de, şairin esaret kaygısı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu şiirler, öğrencilerinden Ruhullah Ahundov ve Tağı Şahbazı için yazılmıştır ki söz konusu şahsiyetler fikirleri yüzünden Stalin’in yok etme politikasına kurban gitmiş isimler arasındadırlar.

“Gelsin” adını taşıyan ve Ahundov adına yazılmış olan ilk şiirde, şair, sevgilisini beklemektedir. Sevgili, hürriyetin bizzat kendisidir. Şiirde, ülkesinin “canlı şenlik çirasının sönmemesini” dileyen şair, bahara benzettiği hürriyete kavuşma arzusunu, ilerleyen bölümlerde, şu dizelerle dile getirir:

Çen, dumandan o gün olsun ki silinsin vetenim,

Dan şefeqli seherim güllü baharım gelsin

³ Bu bilgileri Azerbaycan’da 15 gün kadar evinde misafir olduğumuz Şaik’in oğlu Akademik Kamal Talıbzade’den aldık.

⁴ Şiir, Şaik’in 2004 yılına kadar basılmış hiçbir eserinde yer almamaktadır. Talıbzade’den aldığımız elimizdeki el yazması metinde, şiirin yazılış tarihi ile ilgili bir tahrifat vardır. Konu ile ilgili görüşlerini aldığımız Kamal Talıbzade, bize, bu şiirin 1937’de yazıldığını, ancak, hayatı endişelerinden dolayı şairin bu tarih üzerine 1918 rakamını yazdığını ifade etti. Tarih üzerindeki tahrifat, elimizde bulunan metinde de fark edilebilmektedir.

⁵ Abdulla Şaiq, “Gemirik”, Arşiv (Kamal Talıbzade’nin özel arşivinden temin ettik).

⁶ Abdulla Şaiq, “Şiir 1”, Arşiv (Kamal Talıbzade’nin özel arşivinden temin ettik.)

O gün olsun qoca Şaiq nefes alsın şen-şen,

O könüller dileyi, sévgili yarım gelsin! (Şaiq, 1968:114)

Diğer öğrencisi Tağı Şahbazî adına aynı yıllarda kaleme aldığı “Şeklinde” adını taşıyan şiirinde ise Şaik, bu kez muhayyel bir hürriyet yaratır. Muzdarip bir ruh hâli içerisinde yakında kavuşulacağı düşünülen hürriyetin hayali, aslında şairin kendini teselli etme gayretlerinden başka bir şey değildir:

Odur göründü yéne sévgili gözellerdek,

Bezer xeyalımı coşqun meal şeklinde

Gülümseyir üzüme, bax, vüsal üçün yanaşır,

Açıb iki qolunu bir hilal şeklinde (Şaiq, 1968:115)

Rejimden kaynaklanan bu sıkıntılı yıllar sırasında patlak veren ve bütün dünyayı bir şekilde etkileyecek olan İkinci Dünya Savaşı, diğer birçok isim gibi, Şaik’e de şiirleri açısından yeni bir istikamet tayin etmiştir. Onun bu yıllarda yazdığı ve hürriyet temasını ele aldığı şiirlerinde, yeni siyasî şartların getirdiği farklı bir söylem vardır. Önceki yıllarda hürriyet kavramını daha çok millî şuur anlayışı çerçevesinde ele alan şair, bu kez bütün dünyayı tehdit eden Faşizm’e karşı birleşen insanların sesi olma amacı içerisinde. Hürriyet, Faşizm’e karşı topyekün mücadele veren bütün Sovyet halkları adına istenir. Esasen böyle bir mücadele içerisinde bütün Sovyet toprağının vatan kavramı çerçevesinde telaffuz edilmesi belli bir coğrafyada devrin genel temayülüdür ve savaş “Büyük Vatan Muharebesi” adı ile anılmaktadır.

Büyük acılar yaşanan ve milyonları bir var olma mücadelesi ile karşı karşıya bırakan İkinci Dünya Savaşı’nın galibiyetle sonuçlanması, Şaik’in duygularına, dolayısı ile çalışmalarına coşkun bir nitelik kazandırır. Şair bu yıllarda yaşadığı sevinci “Vetenim”adlı şiirinde şu dizeleri ile dile getirir:

Éy veten, éy gözellerin gözeli!

Qelbimin éy sévimli, şah emeli!

Sél kimi héy coşur, daşır könlüm,

Seni azad, bextiyar görelî. (Şaiq, 1968:132)

Abdulla Şaik’in bu yıllarda çalışmalarını yönlendirdiği bir diğer konu da, Güney Azerbaycan’daki Türklerin vermekte olduğu bağımsızlık mücadelesi olmuştur. Bölgede İran ile ilgili olarak geleceğe dönük emelleri olan Rus hükümeti, başlangıç itibarıyla Azerbaycan Türklerine karşı ılımlı bir politika izlemiştir. Bu fırsatı değerlendiren Kuzey ve Güney Azerbaycan yazarları millî şuurun uyandırılması adına önemli çalışmalar yapmışlar ve edebiyat tarihine “Cenub Mevzu’u” adı ile yansıyacak olan edebî hareketi başlatmışlardır. Özellikle Samed Vurgun, Süleyman Rüstem, Mehmed Rahim gibi isimlerin çalışmaları, Azerî şiirinin gelişmesine önemli katkılar sağladığı gibi, millî duyguların yayılmasında da büyük rol oynamıştır.

Güney Azerbaycan’da başlayan bağımsızlık hareketleri ile yakından ilgilenen Şaik, bazı mensur eserleri ile birlikte, “Tebriz” adlı şiiri ile de, hürriyet mücadelesi veren Azerî halkına manevî destek sağlamayı amaçlamıştır. 1949’da kaleme alınmış olan bu şiirde Şaik, Tebriz’in bağımsız günlerine tekrar kavuşmasını arzu etmektedir. Bu parçalanmışlığa zaten öteden beri karşı olan şair, Tebriz’i tutsak edenlere karşı tepkilerini dile getirirken, buradaki Azerîlerin kuzeydeki kardeşleriyle birleşmelerini ister:

Senin gül bağçanı solduranları

Ét benim sé’rime hevale, Tebriz.

Dileyin azadlıq ve seadetdir,

Üzünü tut azad şimale, Tebriz. (Şaiq, 1968:136)

Hürriyet ve esaret konusundaki fikir ve duygularını son olarak “Sülh ve Azadlıq Düşmenlerine” adlı şiiriyle bir kez daha vurgulayacak olan şair, hürriyetin kutsal bir değer olduğuna inanmış ve hayatı boyunca onun için mücadele etmiştir. Önce Çar istibdatı, daha sonra ise Stalin’in ülkeye hâkim olduğu

yıllarda bu yönde arayışlara giren Şaik, söz konusu kavramı yücelttiği şiirleri ile, hem bireysel tepkilerini ortaya koymuş, hem de ileriki yıllarda Azerbaycan'ı bağımsızlığa taşıyacak olan millî suurun yerleşip yeşermesine katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Abdulla Şaiq (1968). Eserleri 2 (Haz: Kemal Talıbzade). Azer Neşr. Bakı.

Abdulla Şaiq (1977) Eserleri 4 (Haz: Kemal Talıbzade). Azer Neşr. Bakı.

Abdulla Şaiq (1978). Eserleri 5 (Haz: Kemal Talıbzade). Yazıçı Neşr. Bakı.

Abdulla Şaiq. “Şiir 1”. Arşiv (Kamal Talıbzade'nin özel arşivi.).

Abdulla Şaiq. “Gemirik”, Arşiv (Kamal Talıbzade'nin özel arşivi.).

Abdulla Şaiq (20 Noyabr 1941). “Heqiqet Bizimdir, Zefer Bizimdir!”, Edebiyyat Qezéti, Bakı.

İbadoğlu, E. (24 Févral 1971). “Humanist Senetkar” Azerbaycan Müellimi, Bakı.

Süleyman Rüstem (20 Mart 1956). “Müellim Şaiqe ” Azerbaycan Pioneri Qezéti, Bakı.

Talıbzade; K. (1981). Şaiqane Yad Ét. Genclik. Bakı.

